ΦΩΤΙΟΥ ΑΡ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
Βοηθοῦ τῆς Ἕδρας Βυζαντινῆς Φιλολογίας

Ο ΚΩΔ. 51 ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΔΟΥΣΙΚΟΥ

Ἡ ἀπασχόλησή μου μὲ τὴ σύνταξη τοῦ καταλόγου τῶν χειρογράφων τῆς Μονῆς Δουσίκου Τρικκάλων Θεσσαλίας μὲ ὁδήγησε στὴν ἐπισήμανση μερικῶν θεμάτων ποὺ χρειάζονται ἰδιαίτερη ἐξέταση[1]. Ἕνα ἀπ' αὐτὰ εἶναι καὶ ὁ κώδικας 51 τῆς Μονῆς ποὺ ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης αὐτῆς γιὰ τὸ μεταβυζαντινὸ κωδικολογικὸ ἀλλὰ καὶ ἁγιολογικὸ-ὑμνογραφικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει. Ὁ κώδικας αὐτὸς περιλαμβάνει τέσσερα διαφορετικὰ χειρόγραφα ἀκολουθιῶν ἁγίων, γι' αὐτὸ καὶ θὰ γίνῃ ξεχωριστὴ περιγραφὴ γιὰ κάθε χειρόγραφο, ἀφοῦ βέβαια παρατεθοῦν τὰ κοινὰ στοιχεῖα περιγραφῆς ὅλου τοῦ κώδικα. Κατὰ τὴ δεύτερη μετάβασή μου στὴ Μονὴ Δουσίκου τὸν Αὔγουστο τοῦ 1975, μὲ ἀποστολὴ τοῦ Ἱστορικοῦ καὶ Παλαιογραφικοῦ Ἀρχείου τοῦ Μορφωτικοῦ Ἱδρύματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, φωτογραφήθηκε καὶ ὁ κώδικας αὐτός, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροι τῆς Μονῆς, γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἱδρύματος αὐτοῦ, ὅπου καὶ βρίσκεται ἡ μικροταινία.

*

Κώδ. Δουσίκου 51. Χαρτ. 21,2 × 15. φφ. Α, Β + 69. 16 αἰ.

Τὰ φύλλα ἔχουν ἀριθμηθῆ μὲ μολύβι ἀπὸ μένα. Ἐρυθρόγραφα ἀρχικὰ τροπαρίων κλπ. Στάχωση τοῦ βιβλιοδετικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Δουσί-

1. Ἀνακοίνωσή μου μὲ τίτλο «Ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἱερᾶς μονῆς Δουσίκου» τυπώθηκε στὴν Ἐπετηρίδα Ἑταιρείας Στερεοελλαδικῶν Μελετῶν, τόμος Ε', εἰς μνήμην Γ. Τ. Κόλια, Ἀθῆναι 1974-75, σσ. 403-426.

κου[1] ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ἱερομονάχου Ἱερωνύμου τὸ ἔτος 1828 (σύμφωνα μὲ σημείωση στὸ φ. 66[v])· μαῦρο δέρμα πάνω σὲ ξύλινες πινακίδες μὲ ὅμοια διακόσμηση: δυὸ τετραπλὲς γραμμὲς στὸν περίγυρο τῶν πινακίδων καὶ στὸ μεταξύ τους διάστημα κιγκλιδόσχημα ἔντυπα· ρομβοειδὲς ἔντυπο στὸ κέντρο καὶ μικρὰ ἀνθέμια στὶς τέσσερες πλευρὲς καὶ γωνίες· ἕξι ράχες καὶ πέντε χῶρες μὲ ἀνθοειδὲς ἔντυπο σὲ κάθε χώρα. Κατάσταση ἀρκετὰ καλή.

Στὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ τῆς Α΄ πινακίδας ἔχει κολληθῆ ἕνα χαρτί, ὅπου ἔχει σημειωθῆ τὸ περιεχόμενο τοῦ κώδικα μὲ γράμματα τοῦ Χατζη-Γερασίμου, βιβλιοθηκαρίου, βιβλιογράφου καὶ βιβλιοδέτη τῆς Μονῆς Δουσίκου στὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰώνα[2]:

+ σεπτεμ. 15: αγιος | βησσαρίων λαρίσσης: – | +: φευρ: 14: δαμιανὸς | ο μεριχοβίτης: – | +: αυγούστου: 2: βασιλίου | τοῦ βασιλέως ρουσίας: – | +: τη: δ΄: κυριακή τον | νιστιών: μηχαὴλ | τοῦ εκ γρενίτζης: – | μαρτίου: 21: ἐμαρτίρισεν.

Δὲν ἔχει σημειωθῆ στὴν ἀναγραφὴ αὐτὴ τὸ συναξάριο τοῦ Νικήτα τοῦ νέου ποὺ ὑπάρχει στὸν κώδικα μετὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος.

Τὰ παράφυλλα Α καὶ Β τῆς πρώτης πινακίδας εἶναι στὴν πραγματικότητα ἕνα φύλλο ἀπὸ ἔντυπο Μηναῖο, διαστάσεων 21,2 × 30, διπλωμένο στὴ μέση. Ὅπως διπλώθηκε τὸ φύλλο, ἡ ἀρχή του βρίσκεται στὸ φ. B[r] μὲ τὸ τροπάριο Ἀναβόησον Δαβίδ (MR II 226) καὶ τὸ τέλος του στὸ φ. A[r] Ἐν ᾠδαῖς πνευματικαῖς (MR II 229), δηλ. περιέχει τροπάρια ἀπὸ τὴν δ΄ ὡς τὴν ς΄ ᾠδὴ τῶν κανόνων τῆς ἀκολουθίας τῶν Εἰσοδίων (Νοεμ. 21), κι ἑπομένως προέρχεται ἀπὸ ἔντυπο Μηναῖο τοῦ Νοεμβρίου.

---

1. Τὰ ἐργαλεῖα τοῦ βιβλιοδετικοῦ ἐργαστηρίου τῆς μονῆς σώζονται καὶ σήμερα ἐκεῖ. Στοῦ Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, Γ΄ (1872), σ. 571, ὑπάρχει ἡ ἑξῆς πληροφορία: «...Κύριλλος ὁ ἐκ Βερροίας τὸ β΄-1636, ἰνδ. δ΄...κατ' ἀπρίλιον, ἐπικυρωτικὸν [ἔγγραφον] τῆς ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ἰωάννου Μουμτσῆ ἀφιερώσεως τοῦ ἐργαστηρίου εἰς τὸ μοναστήριον Δουσίκου». Ἀπὸ ἐξέταση τοῦ κώδ. 2, φ. 201[v], τοῦ Μετοχ. Παν. Τάφου (= Δοσιθέου Νομικὴ Συναγωγή), ὅπου ἔχει ἀντιγραφῆ τὸ ἔγγραφο, διαπίστωσα ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ βιβλιοδετικό, ἀλλὰ γιὰ κηροπωλικὸ ἐργαστήριο. Βλ. ἐπίσης καὶ στὴν πιὸ πάνω ἀνακοίνωσή μου, σ. 408.

2. Ὁ δραστήριος αὐτὸς μοναχὸς ἔχει γράψει πάρα πολλὰ σημειώματα σὲ παράφυλλα κωδίκων τῆς μονῆς Δουσίκου, καθὼς καὶ ὁλόκληρους κώδικες. Γιὰ τὸ μοναχὸ Γεράσιμο ὑπάρχουν μερικὲς εἰδήσεις στοῦ L. Heuzey, Excursion dans la Thessalie turque en 1858, Paris 1927, σσ. 89-90, 94-95. Βλ. ἐπίσης ὅσα σημειώνει ὁ Γεώργιος Δ. Παυλίδης, Ἐπίσκεψις εἰς τὴν ἕδραν τῆς Σχολῆς τῶν Ἀγράφων, Θεσσαλικὰ Χρονικὰ 7-8 (1959), σ. 261, σημ. 2.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ Α΄, φφ. 1-22ᵛ. Αὐτόγραφο Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου[1]. Μελάνι σταχτόχρωμο, γραμμένη ἐπιφάνεια 15 × 9, ὑδατόσημο ἄγκυρα μέσα σὲ κύκλο, ὅπως περ. στοῦ Briquet 471, 472 (1527, 1530-38).

α) φφ. 1-18ᵛ: Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος (+ 1540)[2]

φ. 1: ἄγραφο ἀρχικά· δοκίμια κοντυλιοῦ καὶ μεταγενέστερες σημειώσεις ἄλλων χεριῶν χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία· στὸ κάτω μέρος:

ἐτούτω βυβλύον εἰπάρχυ τοῦ μοναστιρίου | τῦς ἁγίας μονῦς του ἁγίου καὶ θεοὺ | καὶ σωτήρος εἰμὸν εἰυσου χρι

φ. 1ᵛ: ἄγραφο ἀρχικά· μεταγενέστερες σημειώσεις:

+ Ἔτος ζρο΄ ἐχάθοι ὁ ἥλιος ἡμέρα δ | ὥρα ς Μαρτίῳ κ΄ ζρος΄ ἦλθεν | ὁ σουλταν μεεμετοις εἰς τὴν ρουμελει | καὶ ἔκαμεν χρόνους β΄

κατόπιν μὲ ἄλλο χέρι τροπάρια:

Ὡς πρεσβείαν ἀκοίμητον..... (MR III 258)
Τὸ πῦρ ἐν τοῖς σπλάγχνοις σου..... (PID ε΄)

φ. 2: ἄγραφο ἀρχικά· μὲ τὸ ἴδιο χέρι συνεχίζονται τὰ τροπάρια:

Τὸν ἴδιον ἄρνα ἡ ἀμνὰς..... (MR I 304 κ. ἀ.)
Ἐν σταυρῷ ὡς ἐώρακε ..... (MR I 245 κ. ἀ.)
Ἐλέους ὑπάρχων ποταμός ..... (Στιχηρὸ τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος στοὺς αἴνους, ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ ἁγίου, φ. 17ᵛ).

φ. 2ᵛ: τὸ ἰδιόμελο τοῦ ἁγίου στὴ Λιτὴ Πιστεύσας τῷ τῶν ὅλων Δεσπότῃ... μὲ μεγάλες διάστιχες ἀποστάσεις στὸ κείμενο καὶ μὲ μουσικὰ σημεῖα πάνω ἀπὸ κάθε στίχο. Χέρι διαφορετικό.

φφ. 3-4ᵛ: ἰδιόμελα καὶ στιχηρὰ στὸν ἅγιο Βησσαρίωνα. Χέρι Παχωμίου τοῦ Ρουσάνου.

φ. 3: *Ἰστέον ὅτι ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἱεράρχ(ου) καταλιμπάνετ(αι) ἡ τοῦ μάρτυρος ἀκολουθία | καὶ ψάλλεται ὅταν δοκιμάσῃ ὁ προεστὼς· ψάλλεται δὲ μόνη ἡ τοῦ ἱεράρχ(ου) μετὰ τῆς ἑορτ(ῆς).*

---

1. Γιὰ τὸν Παχώμιο Ρουσάνο ὡς βιβλιογράφο βλ. M. Vogel-V. Gardthausen, Die griechischen Schreiber des Mittelalters und der Renaissance, Leipzig 1909, σ. 380· περισσότερα στοῦ Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ὁ Π. Ρουσάνος καὶ τὰ ἀνέκδοτα δογματικὰ καὶ ἄλλα ἔργα αὐτοῦ, Athen 1935, σσ. 8-10, 14-23.

2. Γιὰ τὸν ἅγιο αὐτό, ἐπανιδρυτὴ τῆς μονῆς Δουσίκου (1522), βλ. N. A. Bees, Prosopographisches, hagiologisches und kunstgeschichtliches über den hl. Bessarion..., BNJ 4 (1923-24), σσ. 351-400. Ὁ κανὼν καὶ τὸ συναξάριο γραμμένα ἀπὸ τὸν Π. Ρουσάνο ἔχουν ἐκδοθῆ στὶς ἔντυπες ἀκολουθίες τοῦ ἁγίου, βλ. Petit, BAG σ. 27 κ.ἑξ., καὶ Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, ὅ. π., σσ. 59-60. Πρβλ. καὶ BHG³ 2064 καὶ Auctarium 2064, 2064 b.

φ. 4ᵛ: μὲ τὸ ἴδιο χέρι τῶν τροπαρίων τῶν φφ. 1ᵛ-2: Πανύμνητε δέσποινα..... (MR II 419)

φ. 5: χέρι τοῦ Παχ. Ρουσάνου:

+ μηνὶ σεπτ(εμβ)ρ(ίω) ιε΄. τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν βησσαρίωνος | λαρίσσης εἰς τὸ κ(ύρι)ε ἐκέ(κραξα) στιχηρὰ τῆς ἑορτ(ῆς) γ΄.

κατόπιν τὸ φ. 5 ὅπως καὶ τὸ φ. 5ᵛ ἔμειναν ἄγραφα.

φφ. 6-18: Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Βησσαρίωνος. Χέρι Παχ. Ρουσάνου, φ. 6, στὸ πάνω περιθώριο:

+ Χ(ριστὸ)ς ἐμοῖς ἐπέεσσι πέλει καὶ τέρμα καὶ ἀρχή:

καὶ κατόπιν ὁ τίτλος τοῦ κειμένου:

+ μηνὶ σεπτεμβρίῳ ιε΄. τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν | βησσαρίωνος λαρίσσης· καὶ τοῦ ἁγ(ίου) μ(ά)ρ(τυρο)ς νικήτα.

στὸ δεξιὸ περιθώριο: *+ παχωμ(ίου) (μον)αχ(οῦ)*

φφ. 12ᵛ-17: ὁ κανὼν μὲ ἀκροστιχίδα Ὕμνον παράσχου Βησσαρίων σοὶ πλέκειν, ἀρχ. Ὑπῆρξας χωρητικὸς τοῦ πνεύματος...

φφ. 14ᵛ-16: συναξάριο τοῦ ἁγίου, ἀρχ. Οὗτος ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Βησσαρίων ἐκ κώμης ἦν τῶν περὶ τὰ τέρματα Μακεδονίας...[1]

φ. 18ᵛ: Τὸ ἰδιόμελο τοῦ ἁγίου στὴ Λιτὴ Τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως μιμητὴς Βησσαρίων... ἀπὸ τὸ ἴδιο χέρι καὶ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὅπως στὸ φ. 2ᵛ.

β) φφ. 19-22ᵛ: Συναξάριο Νικήτα τοῦ νέου (+ 1282-1294)[2]

φ. 19: Στὸ πάνω περιθώριο:

+ παχωμ(ίου) (μον)αχ(οῦ) ἐκ τοῦ μαρτ(υ)ρ(ίου) ⁝ ὑπὸ θεοδώρ(ου) τοῦ μουζάλωνος καὶ μεγ(ά)λ(ου) λογοθέτ(ου) ⁝ τοῦ συγγραφέντος

---

1. Τὸ συναξάριο αὐτὸ περιλαμβάνεται στὶς ἔντυπες ἀκολουθίες, ἀλλὰ ἔχει ἐκδοθῆ καὶ χωριστὰ ἀπὸ τὸν Σπ. Λάμπρο, Ἅγιος Βησσαρίων ὁ Λαρίσης καὶ Παχώμιος ὁ Ρουσάνος, ΝΕ 5 (1908), σσ. 292-3. Ἀπὸ τὴν ἔκδοση αὐτὴ τοῦ Λάμπρου ἀναδημοσίευσε τὸ κείμενο ὁ Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλος, Πηγὲς τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, Θεσσαλονίκη 1965, σσ. 269-70.

2. Τὸ συναξάριο αὐτὸ εἶναι ἐκδεδομένο, βλ. BHG³ 2303 καὶ Auct. Ὁ ἅγιος Νικήτας ὁ νέος ἐμαρτύρησε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1282-1294 στὴ Νύσσα τῆς Καππαδοκίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τὸ ἀρχικὸ μαρτύριο γραμμένο ἀπὸ τὸν Θεόδωρο Μουζάλωνα παραμένει ἀνέκδοτο, βλ. BHG³ 2302 καὶ Auct. Τὸ μαρτύριο τοποθετεῖται ἀπὸ τὸ συναξάριο κατὰ τὴ βασιλεία Ἀνδρονίκου Β΄ (1282-1328) καὶ Μασοὺτ τῶν Τούρκων (Β΄ 1282-1304, καὶ Γ΄ 1307-8). Ἐφόσον ὅμως ὁ Θεόδωρος Μουζάλων πέθανε τὸ 1294, πρέπει τὸ μαρτύριο νὰ τοποθετηθῆ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1282 καὶ 1294, κάτι ποὺ δὲν σημείωσε ὁ Sp. Vryonis, The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor..., University of California Press 1971, σ. 361, σημ. 23.

καὶ κατόπιν ὁ τίτλος τοῦ κειμένου:

+ Τῇ αὐτῇ ἡμέρα [= Σεπτ. 15] ἄθλησις τοῦ ἁγ(ίου) μάρτυρος νικήτα τοῦ νέου

ἀρχ. Οὗτος ἦν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος ῥωμαίων κομνηνοῦ κυροῦ ἀνδρονίκου...

φ. 22ᵛ: *Θ(εο)ῦ τὸ δῶρον καὶ παχωμίου πόνος | τοῦ ,ζ^ου ξ^ου ἔτους | αὐγούστου φθίνοντος* [= 1552]

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ Β΄, φφ. 23-35ᵛ: Ἀκολουθία τοῦ ὁσιομάρτυρος Δαμιανοῦ (+ 1568)[1]. Μελάνι μαῦρο, παχὺ κοντύλι, γράμματα στρογγυλὰ καὶ ὄρθια, γραμμένη ἐπιφάνεια 15 × 9, ὑδατόσημο ἄγκυρα μέσα σὲ κύκλο μὲ ἀστέρι πάνω καὶ ἔξω ἀπ' τὸν κύκλο, ὅπως περ. στοῦ Briquet 548 (1563).

φ. 23: Στὸ πάνω περιθώριο:

Ἰ(ησο)ῦ βοήθ(ει) με

καὶ κατόπιν ὁ τίτλος τοῦ κειμένου:

Μὴν Φευρουάριος εἰς τὰς ιδ΄ μνή | μ(η) τοῦ ἁγ(ίου) ὁσιομάρτ(υρ)ος δαμιανοῦ.

φφ. 25-34: ὁ κανὼν μὲ ἀκροστιχίδα Ἄσμασι τιμῶ Δαμιανὸν ἀξίως καὶ στὰ θεοτοκία Ματθαῖος[2], ἀρχ. Ἀγάλλου καὶ χόρευε Λάρισσα πόλις καὶ σκίρτησον...

φφ. 29ᵛ-32: συναξάριο ἀρχ. Οὗτος ὁ ὅσιος μεγαλομάρτυς τοῦ Χ(ριστο)ῦ Δαμιανὸς ὑπῆρχεν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ σουλτᾶν Σελήμ...[3]

φ. 35ᵛ: *Τέλος τοῦ κανόνος | τοῦ νέου ὁσιομάρτυρος δαμιανοῦ | »νικολάου αἰτωλοῦ*[4]*» | καὶ νῦν. Δέσποινα πρόσδεξαι:*

---

1. Ἡ ἀκολουθία αὐτὴ εἶναι δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Ἰεζεκιὴλ μητροπ. Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων, Ἀκολουθία τοῦ ὁσιομάρτυρος Δαμιανοῦ τοῦ νέου, ΕΕΒΣ 7 (1930), σσ. 56-63· βλ. καὶ Σ. Εὐστρατιάδου, Ἁγιολογικά. Βιβλιογραφία τῶν ἀκολουθιῶν, ΕΕΒΣ 9 (1932), σσ. 91-92. Πρβλ. Ἰωάννου Μ. Περαντώνη, Λεξικὸν τῶν Νεομαρτύρων, ἐν Ἀθήναις 1972, σσ. 149-151.

2. Ὁ Εὐστρατιάδης, δ. π., σ. 92 καὶ στὸ Ἁγιολόγιον, σ. 106, πιστεύει πὼς ὁ Ματθαῖος αὐτὸς εἶναι ὁ Μυρέων. Τὴν εἰκασία αὐτὴ τοῦ Εὐστρατιάδη ἀναιρεῖ ὁ Λ. Βρανούσης, Ἐγκωμιαστικὴ ἀκολουθία γιὰ τοὺς τρεῖς ἱεράρχες Μελέτιο Πηγᾶ, Γαβριὴλ Σεβῆρο καὶ Μάξιμο Μαργούνιο, ἀνέκδοτο ἔργο τοῦ Ματθαίου Μυρέων, Πεπρ. Β΄ Διεθν. Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τόμος Γ΄, ἐν Ἀθήναις 1968, σ. 382, σημ. 4.

3. Τὸ συναξάριο αὐτὸ παρουσιάζεται λανθασμένα σὰν ἀνέκδοτο στὴν BHG³, 2099 p.

4. Τὸ πρόσωπο αὐτό, ποὺ στάθηκε ἀδύνατο νὰ τὸ ἐντοπίσω, πρέπει νὰ εἶναι ὁ γραφέας τοῦ χειρογράφου. Ὁ Νικόλαος Αἰτωλὸς ποὺ ἀναφέρει ὁ Κ. Σάθας, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, σ. 578, εἶναι πολὺ μεταγενέστερος (τέλη 18ου αἰ.).

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ Γ΄, φφ. 36-45ν. Αὐτόγραφο Ἀρσενίου Ἐλασσόνος[1]. Μελάνι κιτρινόξανθο, λεπτὸ κοντύλι, γράμματα λίγο κυρτὰ πρὸς τὰ δεξιά, γραμμένη ἐπιφάνεια 15 × 10, ὑδατόσημο ἀνεξακρίβωτο ἐξαιτίας τοῦ χάσματος πολλῶν φύλλων.

Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Βασιλείου μακαρίου Μόσχας (+ 1557)[2]

φ. 36: *Μηνὶ αὐγούστω β΄ μνήμην ἐπιτελοῦμεν καὶ | τοῦ ἁγίου καὶ δικαίου βασιλείου τοῦ ἐκ τῆς μεγ(ά)λης ρωσίας.*

---

1. Ἀρσένιος ἀρχιεπίσκοπος Ἐλασσόνος (1548-1625), γνωστὸς ὡς συνοδὸς τοῦ Πατριάρχη Ἱερεμία Β΄ κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας τὸ 1589. Γιὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἔγραψε ἕνα ποίημα ὁ Ἀρσένιος ποὺ ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Σπ. Ζαμπέλιο, Καθίδρυσις Πατριαρχείου ἐν Ρωσσίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1859, σσ. 27-68 καὶ ἀναδημοσιεύτηκε ἀπὸ τὸν Κ. Ν. Σάθα, Βιογραφικὸν σχεδίασμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β΄ (1572-1594), ἐν Ἀθήναις 1870, σσ. 35-81. Τὸ 1898 ὁ Ρῶσος καθηγητὴς Ἀλέξιος Δημητριέβσκι ἀνακάλυψε στὴ μονὴ Σουμελᾶ κώδικα μὲ τὰ Ἀπομνημονεύματα καὶ τὴ βιογραφία τοῦ Ἀρσενίου, βλ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἑλληνικοὶ κώδικες ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Σουμελᾶ, Viz. Vrem. 19 (1912), σσ. 309-310. Μετάφραση στὰ ρωσικὰ τῆς βιογραφίας του καὶ ἀποσπασμάτων τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ἀρσενίου ἐδημοσίευσε ὁ ἴδιος ὁ A. A. Dmitrievskij, Arhiepiskop Elassonskij Arsenij (Suzdal'skij tož) i ego vnov' otkrytye istoričeskie memuary, Trudy Kievskoj Duhovnoj Akademii, 1897 σσ. 3-74, 1898 σσ. 1-129, 345-372, 559-613· μὲ βάση τὴν ἐργασία τοῦ Δημητριέβσκι ἔγραψε ἀρκετὰ γιὰ τὸν Ἀρσένιο ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος, Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς χρονογραφίας τοῦ ιστ΄ αἰῶνος, Ἐκκλ. Φάρος 9 (1912), σσ. 436-449. Βλ. ἐπίσης καὶ Κων. Ἀμάντου, Σιναϊτικὰ μνημεῖα ἀνέκδοτα, ἐν Ἀθήναις [1928], σσ. 53-55 καὶ W. K. Medlin-Ch. G. Patrinelis, Renaissance Influences and Religious Reforms in Russia. Western and Post-Byzantine Impacts on Culture and Education (16th-17th Centuries), Genève 1971, σσ. 34, 46-47, 114-115.

Στὸν ἐντοπισμὸ τοῦ γραφέα ὁδηγήθηκα ἀπὸ τὰ ἑξῆς στοιχεῖα:

α) στὰ φφ. 39ν-40 τοῦ συναξαρίου ὁ συγγραφέας λέγει ὅτι ἄκουσε τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἅγιο Βασίλειο ὅταν βρισκόταν στὴ Μόσχα ὡς συνοδὸς τοῦ πατριάρχη Ἱερεμία κατὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ Πατριαρχείου Ρωσίας.

β) τὰ θεοτοκία τῶν τριῶν τελευταίων ὠδῶν τῶν δύο κανόνων τῆς ἀκολουθίας (οἱ ἄλλες ὠδὲς περιλαμβάνονταν στὰ φφ. τοῦ χειρογράφου ποὺ ἔχουν χαθῆ) δίνουν κατάληξη ἀκροστιχίδας στὸν πρῶτο κανόνα —ΙΟΣ καὶ στὸν δεύτερο —ΝΟΣ· ἔτσι γίνεται πολὺ πιστευτὴ ἡ συμπλήρωση τῆς ἀκροστιχίδας τῶν θεοτοκίων <ΑΡΣΕΝ>ΙΟΣ στὸν πρῶτο καὶ <ΕΛΑΣΣΟ>ΝΟΣ στὸ δεύτερο κανόνα.

γ) Ὁ Ἀρσένιος Ἐλασσόνος εἶχε μονάσει στὴ Μονὴ Δουσίκου, ὅπου καὶ χειροτονήθηκε πρεσβύτερος, βλ. Χρυσ. Παπαδόπουλο, ὅ. π., σ. 437· στὴ Μονὴ αὐτὴ ἀπέστειλε ὁ Ἀρσένιος ἀπὸ τὴ Μόσχα τὸ 1592 μία ὡραιότατη εἰκόνα ποὺ βρίσκεται σήμερα στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο, βλ. Δημ. Ζ. Σοφιανοῦ, Οἱ Νεόφυτοι Λαρίσης τοῦ 16ου αἰῶνος, Ἀθῆναι 1966, σσ. 116-7.

δ) τὸ πειστικότερο ὅμως στοιχεῖο εἶναι οἱ φωτογραφίες ποὺ παραθέτω ἀπὸ τὰ φφ. 515ν-516 τοῦ αὐτόγραφου κώδικα τοῦ Ἀρσενίου τοῦ Σκευοφ. τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τῶν Ἱεροσολύμων 5 (πρβλ. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τ. 3, σ. 203). Ἡ παραβολὴ τῆς γραφῆς δείχνει ὅτι ὁ γραφέας εἶναι ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας τῆς ἀκολουθίας τοῦ χφου 51.

2. Γιὰ τὸν ἅγιο Vasilij Blazennyj Moskovskij Jurodivij βλ. G. Martinov, Annus ecclesiasticus graeco-slavicus, AASS Oct. XI, Bruxellis 1864, σσ. 192-3 καὶ γιὰ περισσότερη βιβλιογραφία στὸ Lexikon der Christlichen Ikonographie, τόμος 5, Freiburg 1973, στ. 341-2. Περίληψη τοῦ βίου τοῦ ἁγίου βλ. στοῦ Ivan Kologrivof, Essai sur la Sainteté en Russie, Paris 1953, σσ. 267-9.

Χάσμα ἀρκετῶν φύλλων ἀνάμεσα στὰ φφ. 36 καὶ 37: λείπουν οἱ ἕξι πρῶτες ὠδὲς τοῦ κανόνος, πρὶν ἀπὸ τὸν οἶκο τοῦ κοντακίου τῆς ς΄ ὠδῆς.

φφ. 37ᵛ-41: συναξάριο ἀρχ. Οὗτος ὁ τοῦ θ(εο)ῦ ἄν(θρωπ)ος καὶ θαυματουργὸς θεῖος Βασίλειος ἦν ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ ἀοιδίμου βασιλέως ἰωάννου...[1]

Στὶς τρεῖς τελευταῖες ὠδὲς ποὺ σώζονται στὰ φφ. 41-44 διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἀκολουθία ἔχει δύο κανόνες, ἀπ' τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος εἶναι ἀφιερωμένος στὸν ἅγιο Βασίλειο καὶ ὁ δεύτερος εἶναι κοινὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ τοῦ τσάρου Θεοδώρου (Θεόδωρος Α΄ Ἰβάνοβιτς 1557-1598). Στὸν δεύτερο κανόνα ὁ Ἀρσένιος ἔχει σημειώσει στὸ περιθώριο τὶς λέξεις *ὁ βασί* γιὰ τὰ τροπάρια ποὺ εἶναι ἀφιερωμένα στὸν ἅγιο Βασίλειο, καὶ *ὁ ἅγιος* γιὰ τὰ ἀφιερωμένα στὸν τσάρο Θεόδωρο· τὸ περιεχόμενο τῶν τροπαρίων τοῦ τσάρου Θεοδώρου δείχνει ὅτι ὁ ποιητὴς ἀναφέρεται σὲ πρόσωπο ζωντανό, «ἐν ζωῇ» ἁγιοποιημένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, κάτι ποὺ θὰ σκόπευε νὰ κολακεύσῃ ἰδιαίτερα τὸν θρησκόληπτο τσάρο[2]. Ἔτσι ἡ ἀκολουθία πρέπει νὰ γράφτηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 1598 ποὺ πέθανε ὁ Θεόδωρος καὶ μετὰ τὴν ἐγκαθίδρυση τοῦ Πατριαρχείου τὸ 1589 στὴ Μόσχα, ἀπ' ὅπου στάλθηκε στὴ Μονὴ Δουσίκου[3].

Τὰ θεοτοκία τῶν τριῶν τελευταίων ὠδῶν τοῦ πρώτου κανόνος δίνουν κατάληξη ἀκροστιχίδας —ΙΟΣ καὶ τοῦ δευτέρου —ΝΟΣ, βλ. σ. 113 σημ. 1β.

---

1. Τσάρος Ἰβὰν Δ΄ ὁ Τρομερὸς (1530-1584). Κατὰ τὸ συναξάριο τοῦ Ἀρσενίου φ. 38ᵛ, ὁ ἅγιος πέθανε 65 ἐτῶν, 32 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸ 1589 ποὺ βρισκόταν ὁ Ἀρσένιος στὴ Μόσχα, δηλ. τὸ 1557, καὶ ἐτάφη στὸ προαύλιο τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Τριάδος «ἐν τῷ φόρῳ ἐνώπιον τῆς μεγάλης πύλης τῆς εἰσαγομένης εἰς τὰ βασίλεια ἐγγὺς τοῦ βήματος». Ὁ Martinov ὅμως καὶ τὸ Lexikon (βλ. σ. 113 σημ. 2) παραθέτουν ὅτι ὁ ἅγιος πέθανε 88 ἐτῶν καὶ ἐτάφη στὸ ναὸ τῆς ἁγίας Σκέπης ποὺ ἔκτισε ὁ Ἰβὰν καὶ σήμερα εἶναι γνωστὸς ὡς ναὸς τοῦ ἁγίου Βασιλείου στὴν Ἐρυθρὰ Πλατεῖα Μόσχας.

2. Γιὰ τὴν ἀναστροφὴ τοῦ τσάρου Θεοδώρου Α΄ μὲ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βλ. Σπυρ. Ζαμπελίου, Καθίδρυσις Πατριαρχείου ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 8.

3. Δὲν ἀποκλείεται τὸ χειρόγραφο νὰ στάλθηκε ἀπὸ τὴ Μόσχα στὴ Μονὴ Δουσίκου μαζὶ μὲ τὴν εἰκόνα ποὺ σημειώνουμε στὴ σ. 113 σημ. 1γ, τὸ ἔτος 1592. Ἡ εἰκόνα αὐτὴ βρίσκεται στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο, ἀρ. εὑρετ. ΧΑΕ 2121, ταξινομήσεως 92, καὶ ἐκτίθεται στὴ βιτρίνα τῆς Β΄ αἴθουσας τῆς ἀνατολικῆς πτέρυγας· φωτογραφία της δημοσιεύεται στοῦ Δημ. Ζ. Σοφιανοῦ, ὅ. π., πίναξ Δ΄. Στὸ πίσω μέρος τῆς εἰκόνας ὑπάρχει ἰδιόχειρη σημείωση καὶ ἀφιέρωση τοῦ Ἀρσενίου, ποὺ ἔχει ἐκδοθῆ λανθασμένα καὶ τὴν ἐπανεκδίδω ἐδῶ:

[ἡ συνηθισμένη γραφὴ τοῦ Ἀρσενίου, μὲ μαῦρο μελάνι:]

»Τοῦτο τὸ σημεῖον ἄν(θρωπ)οι δοξά | ζωσι καὶ δαίμονες φρίττουσι

[ἀπὸ κάτω μὲ τὸ χέρι τοῦ Ἀρσενίου, ἀλλὰ μὲ γράμματα πολὺ μεγαλύτερα, καλλιγραφημένα, στρογγυλὰ καὶ μὲ κόκκινο μελάνι:]

+ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Δημονίκου καὶ Ἐλασόνος | Ἀρσένιος στέλλω τὴν παροῦσαν ἁγίαν εἰκόνα τῆς παναχράντου | Θ(εοτό)κου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας εἰς τὴν σεβασμίαν καὶ ἱερὰν μεγ(ά)λ(η)ν μονὴν | τοῦ Σ(ωτῆ)ρ(ο)ς Χ(ριστο)ῦ τῶν Μεγάλων Πυλῶν διὰ ψυχικὴν σ(ωτη)ρίαν ἀπὸ [Μοσχο]βίας τῆς Μεγάλης Ρωσίας ἔτους ζρ΄. 1592.

ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ Δ΄, φφ. 46-63^{v}. Ἀκολουθία Μιχαὴλ τοῦ νέου (+ 1544)[1]
Μελάνι σταχτόχρωμο, λεπτὸ κοντύλι, γράμματα στρογγυλὰ καὶ ὄρθια, γραμμένη ἐπιφάνεια 13,5 × 9, ὑδατόσημο ὅπως περ. στὸ χφο Α΄[2].

φ. 46: *Κατὰ τὴν δ΄ κυριακὴν τῶν νηστιῶν ἐσπ(έ)ρ(ας) μετὰ τὰ | ἓξ ἀναστάσιμα ψάλλομεν καὶ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυ-ρος | Μιχαὴλ τοῦ νέου.*

φφ. 47^{r}-62^{v}: ὁ κανὼν μὲ ἀκροστιχίδα Λαμπροῖς μέλεσσι λαμπρὸν ἐξάδω μάρτυν καὶ στὰ θεοτοκία Θεοφάνης, ἀρχ. Λαμπρά σου τὰ τρόπαια, λαμπρά σου, μάρτυς...

φφ. 50^{v}-61: συναξάριο ἀρχ. Οὗτος ὁ νεοφανὴς καὶ μέγας τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἐννομώτατος μάρτυς [του] μιχαὴλ ὑπῆρχεν ἔκ τινος πολιχνίου ὀνομαζομένου γρανίτζα...[3]

φφ. 64-66: ἄγραφα

φ. 66^{v}: + *ὅτι ὁ γεώργιος ἔχων γυναῖκα νόμιμον τὴν ὁδεῖνα, τὴν σήμερον | ἐχωρίσθη ἀπ᾽ αὐτῆς νομίμως, δι᾽ εὐλόγους αἰτίας μεταγνώ | μης καὶ θελήσεως, καὶ τῆς αὐτῆς γυναικός. ὅθεν ὑπάρχει διεζευ | γμένος ἀπ᾽ αὐτῆς, καὶ ἔχει ἄδειαν τοῦ λοιποῦ ἑτέρα νομίμως | γυναικὶ συνεζευχθῆναι. ἐπιδέδοται δὲ αὐτῷ, τὸ παρὸν | ἐν λόγῳ διαζυγίου εἰς ἔνδειξιν: –τῆς γυναικός:– ὅτι ἡ ὁδ(εῖνα) θυγά(τηρ) οὖσα συνεζευγμένη ἀνδρὶ νομίμῳ τῷ ὁδ(εῖνα) | τοῦ Χ: τὴν σήμερον διεζεύχθη καὶ ἐχωρίσθη ἀπ᾽*

---

1. Γιὰ τὸν νεομάρτυρα αὐτὸ βλ. Δημητρίου Ζ. Σοφιανοῦ, Ὁ νεομάρτυς Μιχαὴλ ὁ ἐξ Ἀγράφων (+ 1544, Θεσσαλονίκη) καὶ ὁ συντάκτης τοῦ βίου του, (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ XXI τόμου τῶν BNJ), Ἀθῆναι 1973, σσ. 233-247, καὶ στὸ περιοδικὸ BNJ 21 (1971-1974) [στὸ ἐξώφυλλο: 1971-1976], Athen 1976. Πρβλ. καὶ Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, Μητροπολῖται τινες Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ις΄ αἰῶνα, Ἐπ. Ἐπετ. Θεολ. Σχ. Παν. Θεσ. 19 (1974), σσ. 291-303.

2. Ἀπὸ τὰ χειρόγραφα ποὺ γνωρίζει ὁ Σοφιανὸς εἶναι παλαιότερο τὸ χειρόγραφο τοῦ κώδ. 51 καὶ μάλιστα ἀπ᾽ αὐτὸ ἔχει ἀντιγραφῆ τὸ χειρόγραφο 733 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης. Τὸ χφο 733, τὸ παλαιότερο γνωστὸ στὸν Σοφιανό, ὅ. π., σσ. 236-7, προέρχεται ἀπὸ τὴ Μονὴ Δουσίκου, ὅπως δείχνει σημείωση κτητορικὴ στὸ φ. 54^{v} «τοῦ κὺρ ἱεροθέου δουσικιότου», καὶ τὰ γράμματα τοῦ Χατζη-Γερασίμου στὴν Α΄ πινακίδα τῆς στάχωσης. Τὸ χφο αὐτὸ τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης περιέχει καὶ τὴν ἀκολουθία τοῦ νεομάρτυρος Δαμιανοῦ καὶ ἀκολουθεῖ καὶ στὰ δύο κείμενα τὸ χφο Δουσίκου 51, πρᾶγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἔχει ἀντιγραφῆ ἀπὸ αὐτό.

3. Ἐσωτερικὰ στοιχεῖα τοῦ συναξαρίου, φ. 51^{v}, πείθουν ὅτι ὁ συγγραφέας ἦταν ἱερωμένος μὲ ὑψηλὸ ἀξίωμα στὴ Θεσσαλονίκη, βλ. καὶ Σοφιανοῦ, ὅ. π., σ. 239. Ὁ Ἴδιος στὴ σ. 236 διατυπώνει τὴν σκέψη πὼς τὸ συναξάριο αὐτὸ *δὲν φαίνεται νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἀρχικὴ σύνταξη τοῦ κειμένου, γιατὶ ἡ διατύπωσή του εἶναι πολὺ ἁπλὴ καὶ γενικὰ ἔχει τὴ μορφὴ τῶν γνωστῶν διασκευῶν καὶ μεταφράσεων ἁγιολογικῶν κειμένων ποὺ ἔγιναν στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας.* Φυσικὰ αὐτὸ εἶναι πιθανό, ἀλλὰ ὄχι ἀναμφισβήτητο.

αὐτοῦ, δι' εὐλόγους αἰτίας | μεταγνώμης καὶ θελήσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός· ὅθεν ὑπάρχουσα τοῦ λοιποῦ | διεζευγμένη ἐκείνου ἔχει ἄδειαν ᾧ ἂν βουληθῇ νομίμῳ ἀνδρὶ συνεζευ | χθῆναι ἐπιδέδοται δὲ αὐτῇ τὸ παρὸν ἐν τώπῳ διαζυγίου:–

καὶ κατόπιν μὲ ἄλλο χέρι:

»ἐδέθην αἱ παρούσαις φυλάδαις τῶν ἁγίων καθῶς εὑρέθην ἔκπαλε | ἐν πρότης τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν βησσαρίωνος, καὶ τοῦ | ἁγίου ὁσιομάρτυρος δαμιανοῦ εἰς τὰς: ιδ΄: φευβρουαρίου, καὶ τοῦ ἁγίου | καὶ δικαίου βασιλείου τῆς μεγάλης ῥωσίας αὐγούστου: β΄:, καὶ τοῦ ἁγίου ἐν | δόξου μεγαλομάρτυρος μηχαὴλ τοῦ νέου τῇ: δ΄: κυριακῇ | τῶν νιστιῶν, διὰ χειρὸς καὶ ἐξόδον ἀμαθοὺς καὶ ἐλαχίστου |, Ἱερωνύμου Ἱερομονάχου ἐκ μονῆς Δουσίκου: αωκή: μνί: | Ἰουλίῳ: ιγ΄:

φ. 67: *Θέλεις ἄν(θρωπ)ε νὰ γένης καλώγερος καλὸς ἢ κακὸς*

καὶ πάλι μὲ τὸ ἴδιο χέρι τῶν διαζευκτηρίων τοῦ φ. 66ᵛ:

θέλεις ἄν(θρωπ)ε νὰ γένης καλώγερος καλὸς ἢ κακὸς πρόσεχαι νὰ μὴν μένεις ἀμελὸς τὰ πάντα

φ. 67ᵛ: *Χ(ριστὸ)ς ἀνέστη ἐκ νεκρόν...* (κλπ)

καὶ ἀμέσως ἀποκάτω: *ˏαχμὴ ἐν μηνὴ ἀπριλλίῳ | εἰς ιη΄: –*

+ Τῶν μὲν εὐτυχούντων πάντες ἄν(θρωπ)οι φίλοι. τῶν δαῦ δι | στυχούντων οὐδ' αὐτὸς ὁ γεννήτωρ:–

φ. 68: *ετούτη η δηαθήκη | τοῦ ἁγίου βη*
ἐτούτη υ δηα | του αγηου βησ
+ καθὸς ἔγραψαν οἱ ἄλλοι, ἔτζη γράφω καὶ ἐγὸ
+ ἔγραψαν οἱ αλη ετζη γράφω καὶ ἐγὼ | Νεόφητος ἱεροδιάκονος ἐκ κόμεις δοσίκου.

φ. 68ᵛ: *ὁ γράψας Ἰωάσαφ ιερωδιακονος*
τῶν μὲν εὐτοιχούντον πάνταις... (κλπ)
ἐξομολόγησην καὶ μεγαλωπραίπια | ἐνεδήσω ἀναβαλόμενος

ἐπίσης δοκίμια κοντυλιοῦ καὶ σημειώσεις χωρὶς σημασία.

φ. 69: *των π(ατέ)ρα ἰω(άν)ν(η)*
ἐγραψεν η γιανα
αταλάχτη μαλάμο
καὶ η θηγατερα αὐτοῦ μ̄
ζουγράφο μ̄
+ ἐξομολόγισην καὶ μεγαλοπρέπιαν...

καὶ δοκίμια κοντυλιοῦ.

φ. 69ᵛ: μὲ λεπτὸ κοντύλι σχεδιάστηκαν στὸ ἄγραφο ἀρχικὰ φύλλο ἕνα χέρι ποὺ εὐλογεῖ, σταυρὸς καὶ ἐπίτιτλο ἀπὸ πλεγμένες ταινίες σχεδιασμένες μόνο σὲ περίγραμμα.

ΒΡΑΧΥΓΡΑΦΙΕΣ

AASS	=	Acta Sanctorum.
Auctarium	=	Fr. Halkin, Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae, Bruxelles 1969.
BHG³	=	Fr. Halkin, Bibliotheca Hagiographica Graeca, troisième édition, Bruxelles 1957.
BNJ	=	περ. Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher.
Briquet	=	C. M. Briquet, Les filigranes, τόμ. I - 4, Leipzig 1923.
ΕΕΒΣ	=	περ. Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν.
MR	=	Μηναῖα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, I - VI. Ἐν Ῥώμῃ 1888-1901.
NE	=	περ. Νέος Ἑλληνομνήμων.
Petit, BAG	=	L. Petit, Bibliographie des Acolouthies Grecques, Bruxelles 1926.
PID	=	Παρακλητικὸν σὺν Θεῷ ἁγίῳ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ποίημα τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ...[Romae, curante Ph. Vitali] 1738.
Viz. Vrem.	=	περ. Vizantijskij Vremennik.

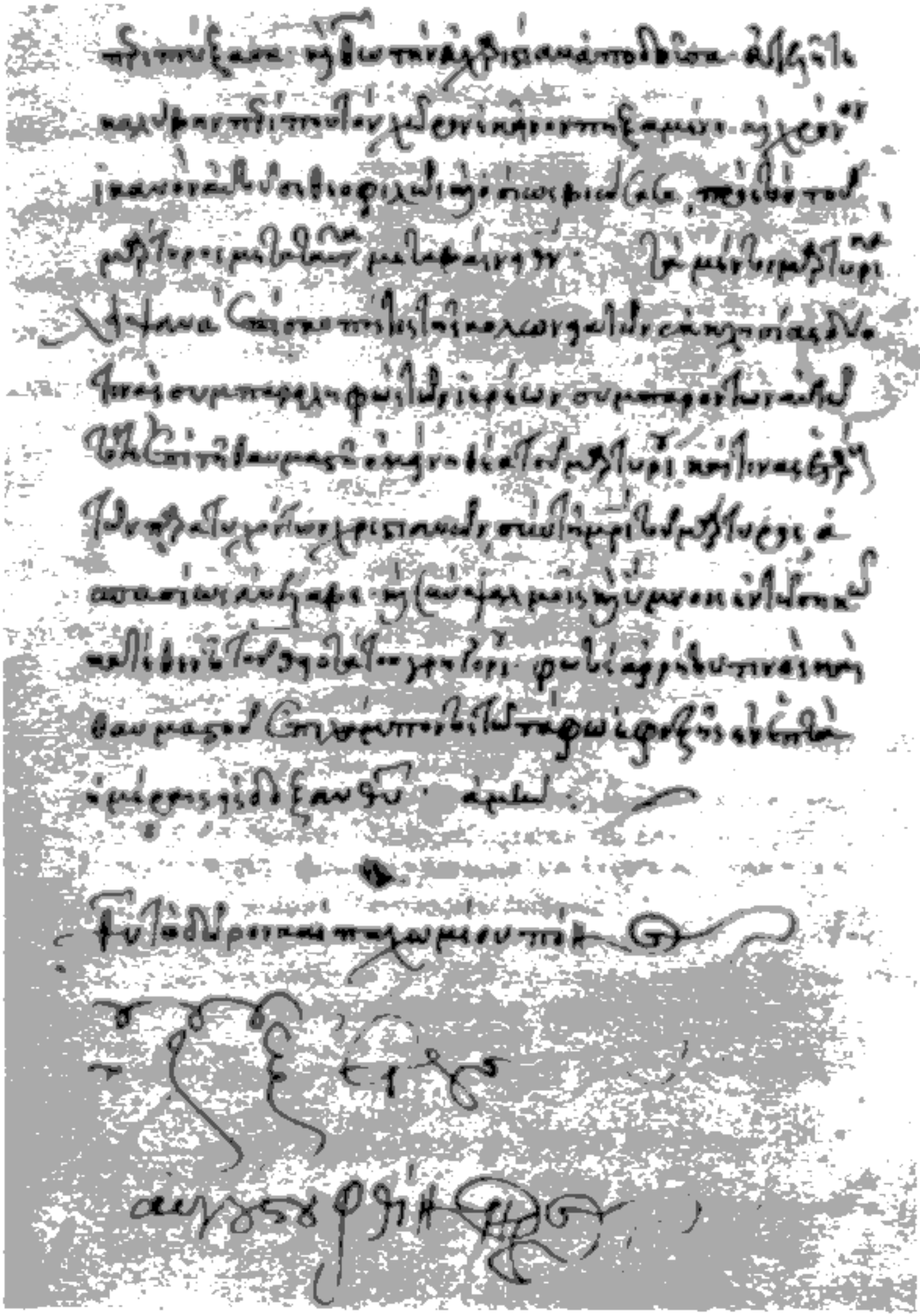

Πίν. Α΄. Δουσ. 51, φ. 27΄: τέλος χφου Α΄ γραφῆ Παχωμίου Ρουσάνου.

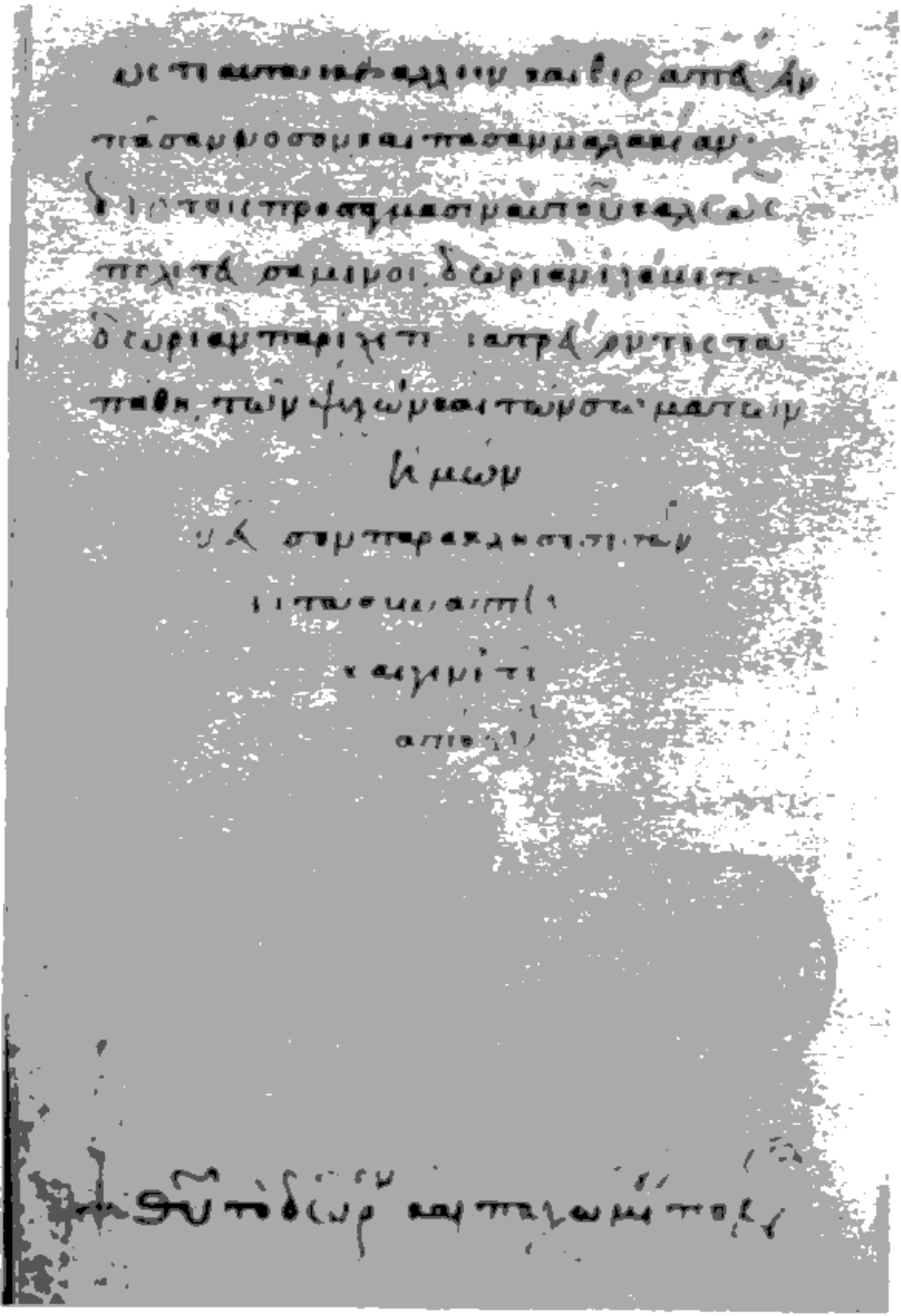

Πίν. Β΄. Ἰβήρων 880, φ. 24ᵛ· γραφὴ Παχωμίου Ρουσάνου.

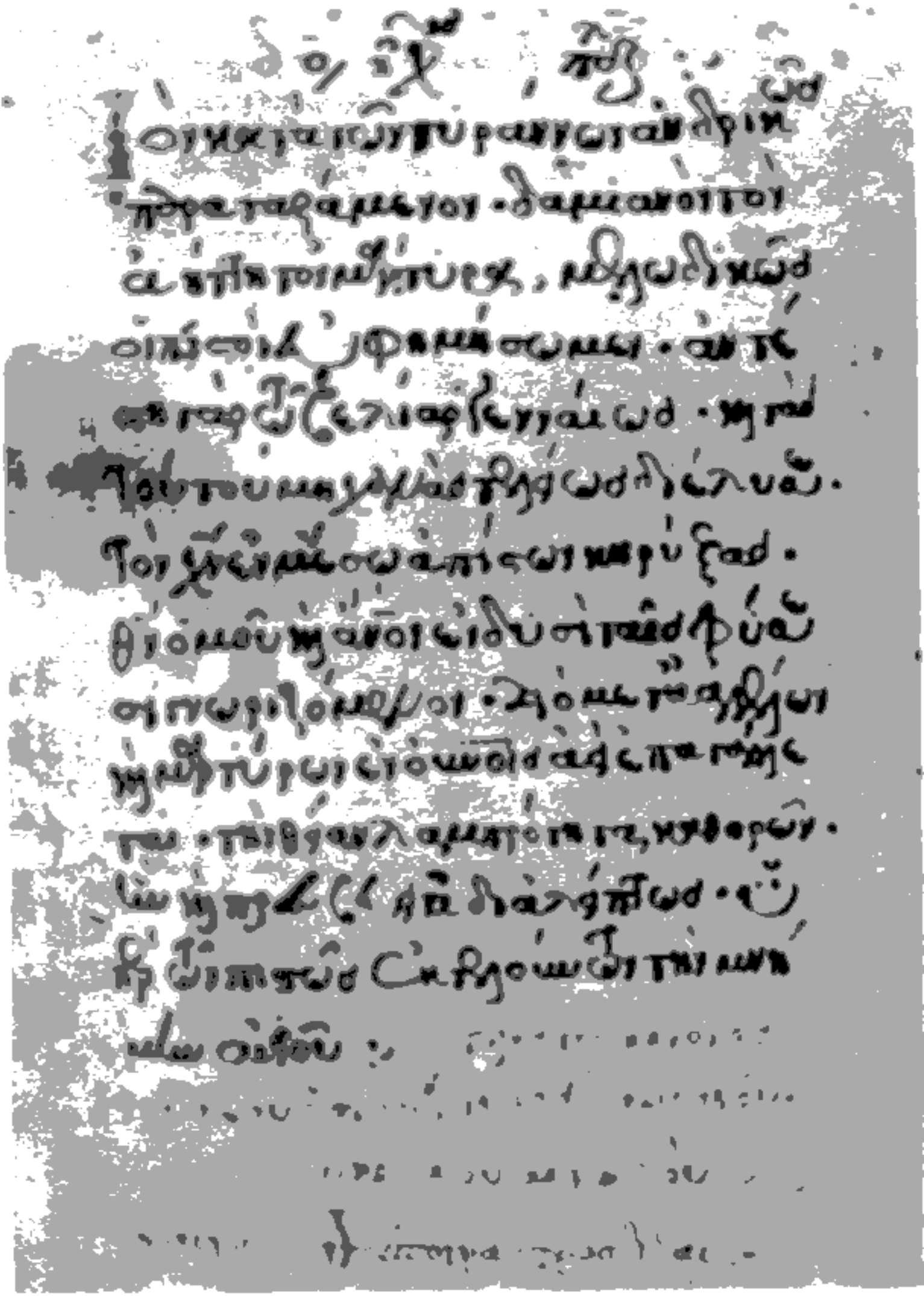

Πίν. Γ΄. Δουσ. 51, φ. 35ᵛ· τέλος χφου Β.

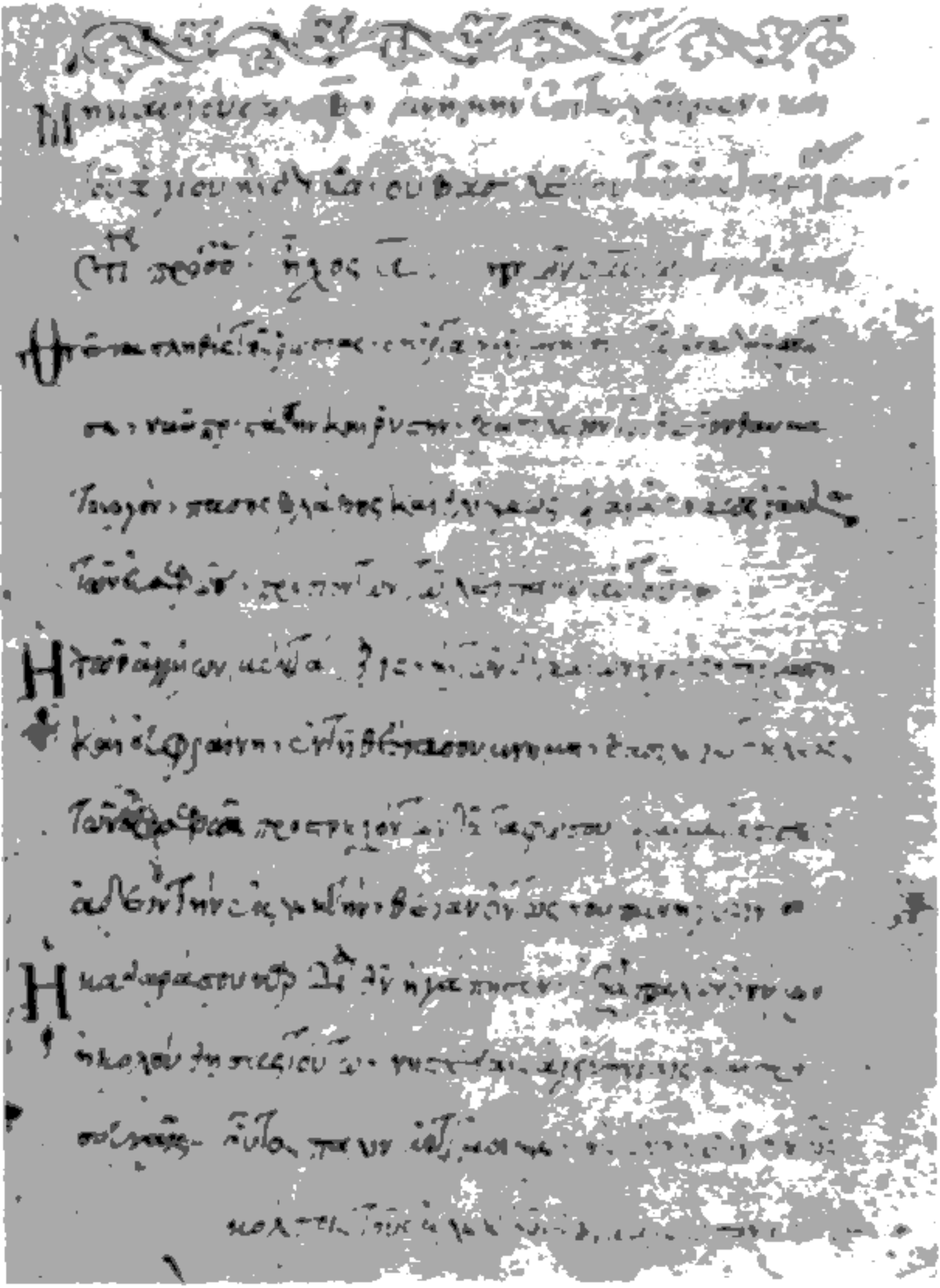

Πίν. Δ'. Δουσ. 51, φ. 36r ἀρχὴ χφου Γ, γραφὴ Ἀρσενίου Ἐλασσόνος

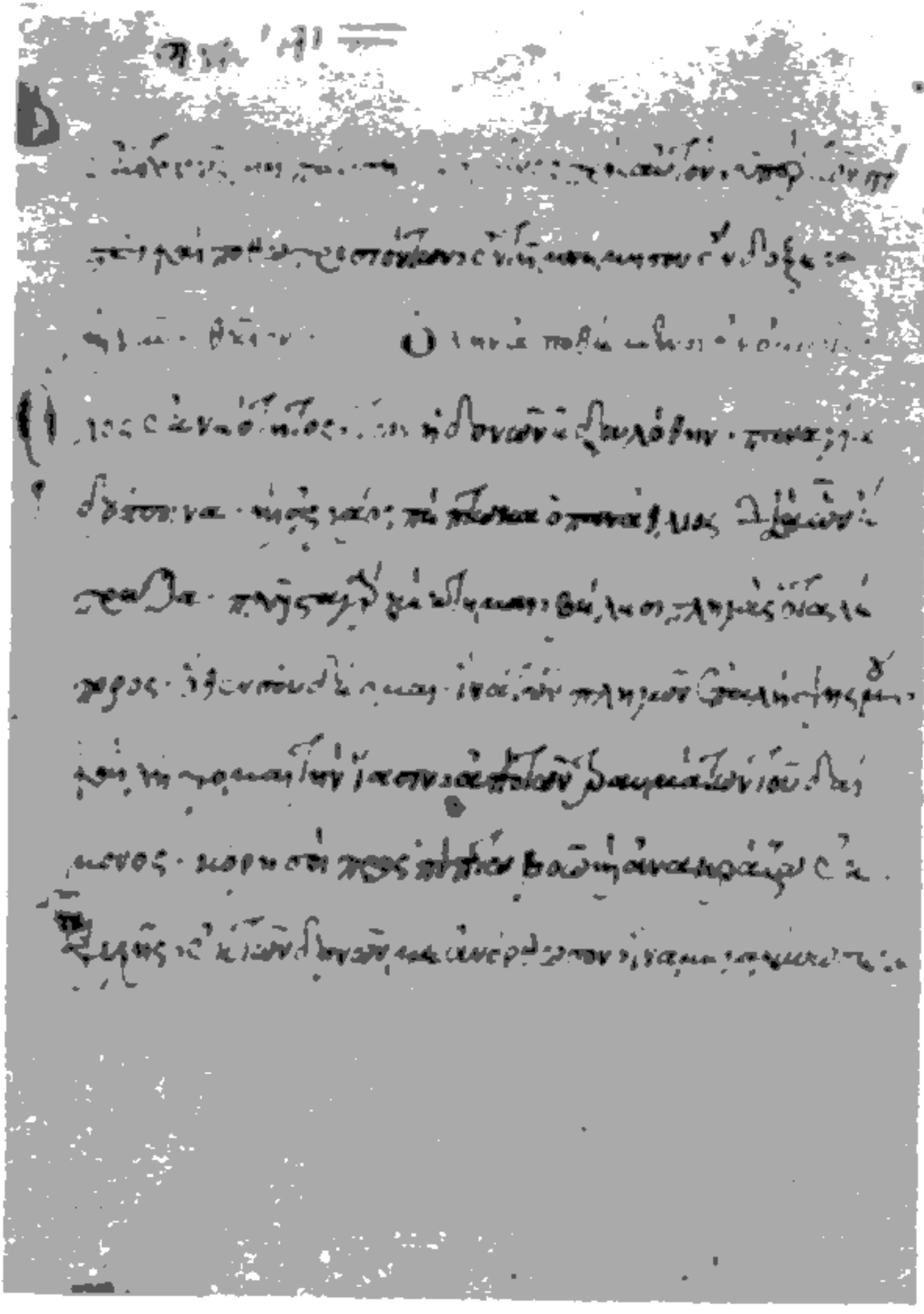

Πίν. Ε΄. Δουσ. 51, φ. 45ν· τέλος χφου Γ, γραφὴ Ἀρσενίου Ἐλασσόνος.

Εἰς ὀβομολογουμένων· Τῷ καιρῷ ἐ-
κείνῳ, ἦσαν ἐπιζόντες τῷ ἰῦ· πάντες
οἱ τελῶναι καὶ ἁμαρτωλοί· ἀκούειν
ζήτει, τῇ δ', τῆς θ', ἑκδομάδ· λουκᾶ·
Εἰς ὀβομολογουμένων γυναικῶν·
Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἄγουσι τῷ ἰῦ, οἱ
γραμματεῖς, καὶ οἱ φαρισαῖοι, γυναῖκ·
ζήτει, εἰς τὴν α', τοῦ ἀπριλλίου +

ἐπ' ἴαμβοι τρίχοι ἴαμβοι

θν ἐοῦ τὸ δῶρον, καὶ ἀρσενίου πόνος,
καὶ ἀρχιθύτης, τοῦ θρόνου ἐλασσόνος.
χειρὸς πεῖται γραμμάσα τὴν ἐπιτελοντάδην,
ἀλλ' ἡδὲ εἰ ἔλος εἰς τὸν αἰῶνα μένει.

Πίν. ΣΤ'. Σκευοφυλακίου ναοῦ Ἀναστάσεως Ἱεροσολύμων 5, φ. 515'· γραφὴ Ἀρσενίου Ἐλασσόνος.

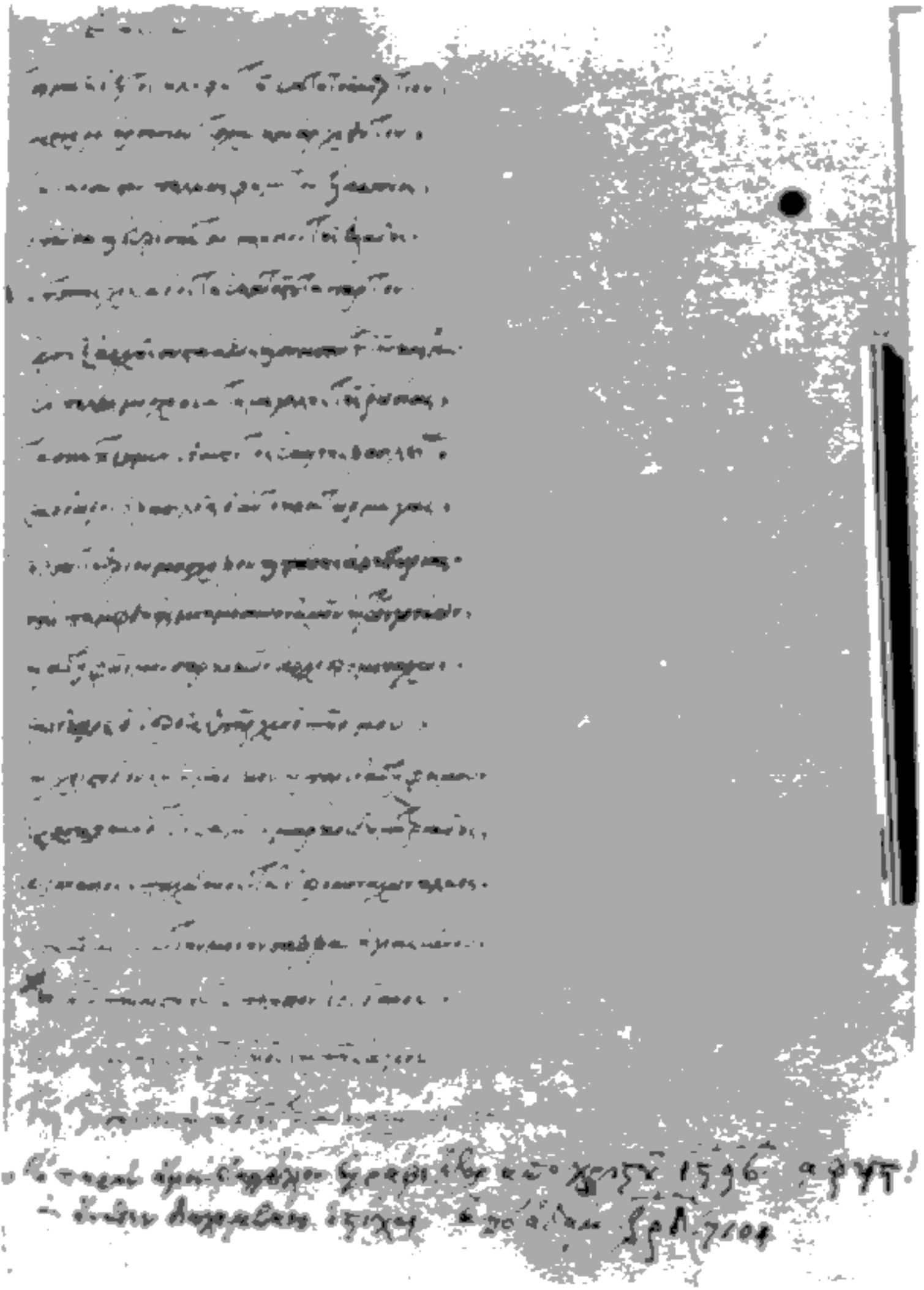

Πίν. Ζ΄. Σκευοφυλακίου ναοῦ Ἀναστάσεως Ἱεροσολύμων 5, φ. 516 γραφῆ Ἀρσενίου Ἐλασσόνος.

Πίν. Η΄. Δουσ. 51, φ. 46ν ἀρχὴ χφου Δ.